

Atlas van de Natura 2000 gebieden in Laag Holland

Actualisatie 2015

VOGEL- E

ATLAS VAN DE NATURA 2000 GEBIEDEN IN LAAG HOLLAND

Actualisatie 2015

Colofon

Uitgave

Provincie Noord-Holland
Postbus 123 | 2000 MD Haarlem
Tel.: 023 514 31 43 | Fax: 023 514 40 40
www.noord-holland.nl
post@noord-holland.nl

Redactie

Ron van 't Veer & Dorien Hoogeboom

Auteurs

Dorien Hoogeboom , Paul Slingerland, Kees Scharringa,
Eric Thomassen, Ron van 't Veer, Eddy Weeda & Joop Schaminee

Eindredactie

Provincie Noord-Holland
Directie Beleid | Sector NRL

Fotografie

Paul Paris, omslag
Provincie Noord-Holland

Topografie

Topografische Dienst Kadaster, Emmen

Grafische verzorging

Xeroxmediaservices

Haarlem, maart 2016

INHOUD

5 | Dankwoord

8 | 1 Inleiding Atlas

13 | 2 Vogelrichtlijn

- 16 | A021 Roerdomp
- 18 | A034 Lepelaar
- 20 | A037 Kleine zwaan
- 22 | A041 Kolgans
- 24 | A043 Grauwe gans
- 26 | A045 Brandgans
- 28 | A050 Smient
- 30 | A051 Krakeend
- 32 | A052 Wintertaling
- 34 | A056 Slobeend
- 36 | A081 Bruine kiekendief
- 38 | A125 Meerkoet
- 40 | A140 Goudplevier
- 42 | A142 Kievit
- 44 | A151 Kemphaan
- 46 | A153 Watersnip
- 48 | A156 Grutto
- 50 | A160 Wulp
- 52 | A193 Visdief
- 54 | A292 Snor
- 56 | A295 Rietzanger

59 | 3 Habitatrictlijn

- 60 | H1134 Bittervoorn
- 62 | H1149 Kleine modderkruiper
- 64 | H1163 Rivierdonderpad
- 66 | H1318 Meervleermuis
- 68 | H1340 Noordse woelmuis
- 70 | H3140 Kranswierwateren
- 74 | H4010B Vochtige heiden van het laagveen gebied
- 78 | H6430B Zoomvormende ruigten
- 82 | H7140B Overgangsvennen
- 86 | H91Do Veenbos

89 | 4 Verklarende woordenlijst

92 | 5 Bronnen

94 | 6 Literatuur

97 | 7 Register

99 | 8 Bijlagen

100 | Kenmerkende plantensoorten per habitatype

107 | Indicerende vegetatietypen

109 | Bijzondere soorten

111 | Habitattypenkaarten

113 | Bijlagekaarten

INHOUD

Twiske (Foto: M. Schaefer)

DANKWOORD

Deze atlas had niet tot stand kunnen komen zonder de medewerking van verschillende personen en organisaties. De beschikkingstelling van vegetatiekarteringen en broedvogelgegevens waren essentieel voor de totstandkoming van deze atlas. Daarvoor willen wij Staatsbosbeheer, Landschap Noord-Holland, SOVON en Natuurmonumenten bedanken. Ook Drs. Koos Ballintijn (coördinator FLORON) heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan de atlas door de recente flora en vegetatiegegevens van het Wormer- en Jisperveld ter beschikking te stellen.

Kennis en commentaar van Hans Roodzand (Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier) waren onmisbaar om inzicht te krijgen in de verspreiding van beschermde vissoorten.

De informatie over de habitattypen is in het veld gecontroleerd om de meest actuele toestand van de natuurwaarden van de Natura 2000 gebieden in Laag Holland in kaart te kunnen brengen. Deze veldchecks zijn uitgevoerd door Natuurmonumenten, Ecologisch onderzoeks- en adviesbureau Van der Goes en Groot, Ecologisch Advies- en Onderzoeksbureau Van 't Veer & de Boer en Landschap Noord-Holland. Tevens heeft Theo Baas (Landschap Noord-Holland) samen met de beheerders van de Natura 2000 terreinen informatie aangedragen over de aantallen en verspreiding van soorten in de betreffende gebieden. Wij willen allen bedanken voor de inzet.

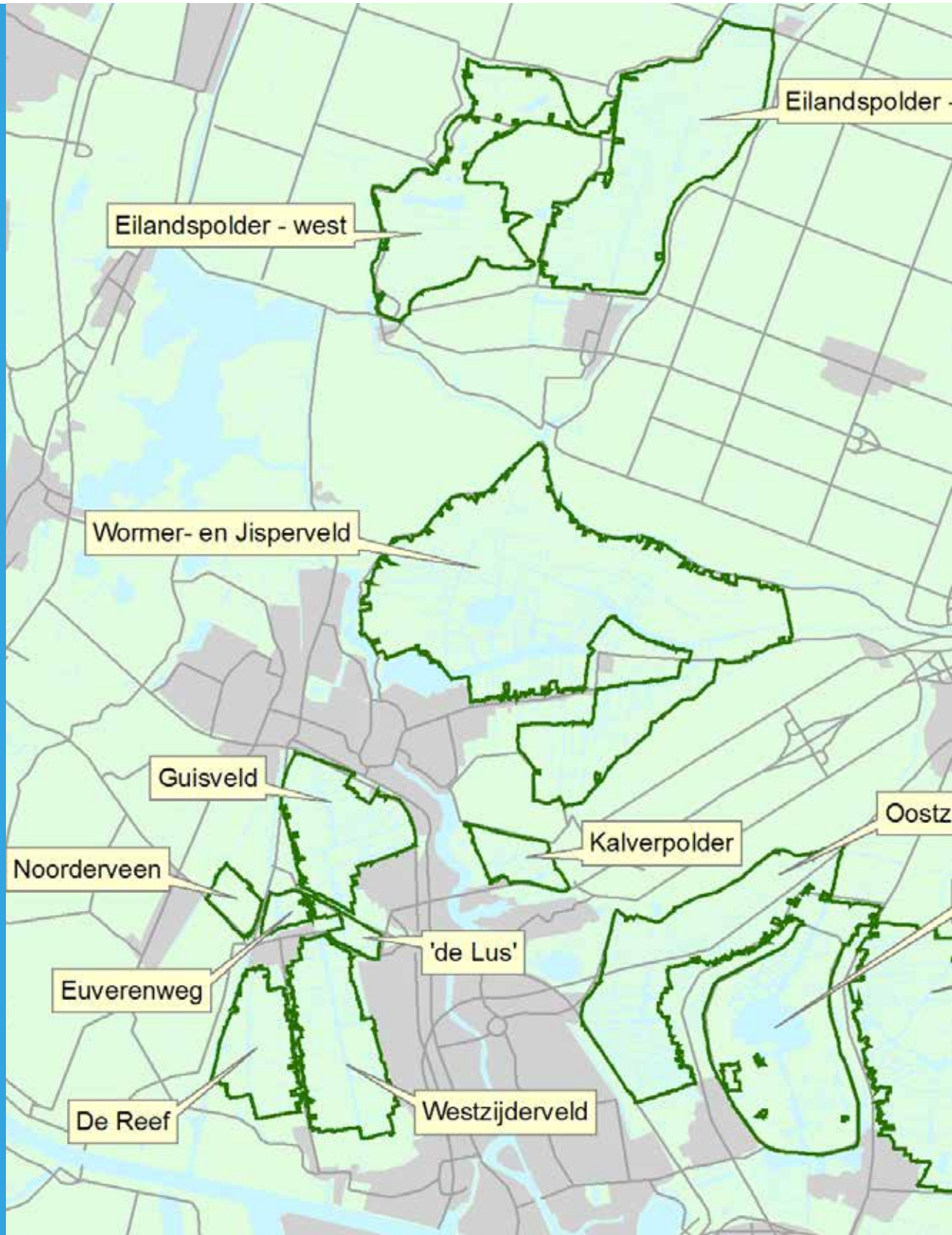
Inhoudelijke ondersteuning om de waarden van de Natura 2000 gebieden van Laag Holland in een landelijke context te plaatsen, werd gegeven door Joop Schaminée van Alterra.

Nico Jonker, Walter Menkveld en Anneke Don hebben het project achtereenvolgens begeleid vanuit de opdrachtgever. Hun advies heeft mede geleid tot de totstandkoming van deze atlas.

Voorts willen wij alle onderstaande deelnemers aan de twee startbijeenkomsten in 2006 bedanken voor het geven van commentaar en opmerkingen over de atlas.

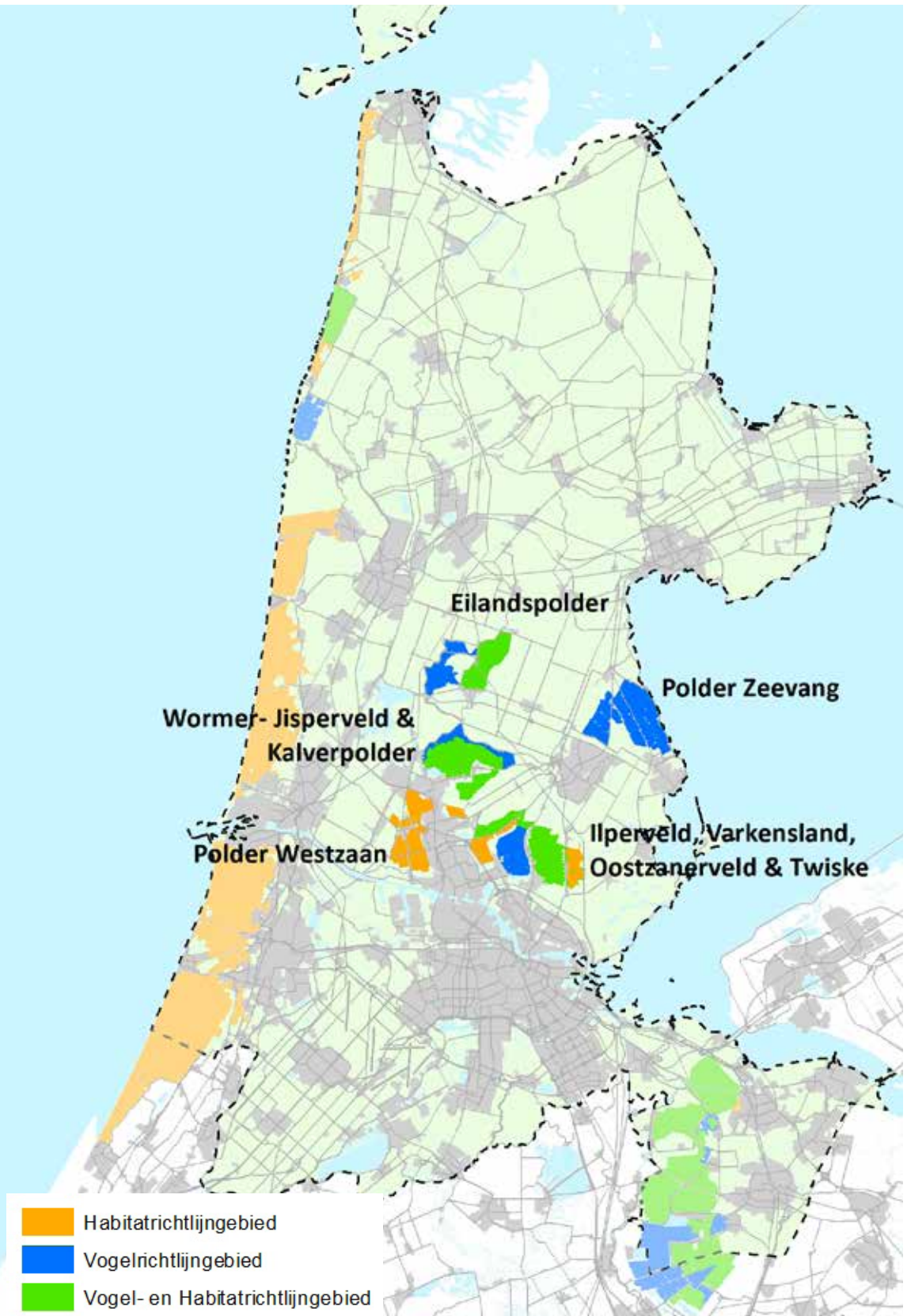
B. van den Boom (Staatsbosbeheer)
 T. Bosma (Natuurmonumenten)
 A. van Dorp (Staatsbosbeheer)
 J. Hakkens (Staatsbosbeheer)
 F. van der Heide (Recreatieschap 't Twiske)
 N. Hogeweg (Landschap Noord-Holland)
 J.J. Jantjes (Agrarische Natuurvereniging Tussen Y en Dijken is nu gefuseerd met Agrarische Natuurvereniging Waterland tot Vereniging voor Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer 'Water, Land en Dijken'.)
 F. van Leeuwen (Vereniging Agrarisch Natuurbeheer Waterland)
 H. Roodzand (Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier)
 S. Ruiter (LTO-Noord)

TOPONIEMENKAART

INLEIDING

BIJZONDERE NATUUR IN NOORD-HOLLAND

De provincie Noord-Holland is ondanks de vrij grote mate van verstedelijking een provincie die zeer rijk is in natuur. Tot de meest kenmerkende natuur behoren de duinen, duinvalleien en schorren, de brakke binnendijkse wateren, het veenweidegebied en de moeras- en heidegebieden rondom het Gooi.

De natuurgebieden in het veenweidegebied van Laag Holland herbergen een groot aantal bijzondere soorten en levensgemeenschappen, zoals veenmosrietlanden, weidevogels, moerasvogels en de Noordse woelmuis. Verschillende van deze soorten en levensgemeenschappen hebben een zwaartepunt in de provincie Noord-Holland en zijn op wereldschaal sterk bedreigd. Binnen het internationale natuurbeschermsbeleid bezit Noord-Holland daarom een grote verantwoordelijkheid voor het behoud en beheer van deze zeldzame soorten en levensgemeenschappen.

BIJZONDERE NATUUR IS HET BEHOUDEN WAARD

Om natuurlijke habitats en flora en fauna tegen verdwijning te beschermen is het essentieel om natuurgebieden aan te wijzen. Europese lidstaten hebben daarom de handen ineen geslagen, door de bescherming van soorten en habitats vast te leggen in de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn. De Vogel- en Habitatrichtlijn richten zich zowel op de (directe) bescherming van soorten als op de instandhouding van hun leefgebieden. Aan de hand van de Vogel- en Habitatrichtlijn is een Europees netwerk van gebieden aangewezen, dat 'Natura 2000' is genoemd. Elke lidstaat is verplicht gebieden in het kader van Natura 2000 te beschermen.

Ten tijde van het schrijven van deze atlas wordt er nog gewerkt aan het schrijven van de beheerplannen. In de beheerplannen worden de doelen die zijn vastgelegd voor de gebieden in de aanwijzingsbesluiten¹⁾ in ruimte en tijd uitgewerkt. Per doel wordt aangegeven of er maatregelen nodig zijn voor behoud of uitbreiding. Daarnaast wordt het beheerplan gebruikt als vergunningskader. Bestaande activiteiten die geen invloed hebben op de natuurwaarden van de gebieden en zijn opgenomen in het beheerplan zijn vergunningvrij.

Per 1 juli 2015 is de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) ingetreden. De PAS waarborgt dat Natura 2000-doelen worden gehaald, dat vergunningverlening Natuurbeschermswet voor wat betreft stikstof vlot wordt getrokken en vereenvoudigd is en dat er duidelijkheid en zekerheid wordt geboden aan initiatiefnemers.

DOEL EN OPZET VAN DE ATLAS

Deze atlas vormt een belangrijke basis voor de Beheerplannen van de betreffende Natura 2000-gebieden.

Nulsituatie

In eerste instantie beschrijft deze atlas op uniforme en gestandaardiseerde wijze de nulsituatie van de instandhoudingsdoelen. Waar liggen de specifieke habitats, waar broeden of foerageren de vogels? In welke hoeveelheden en wat is de kwaliteit van de habitats? Met behulp van de overzichtskaarten en detailkaarten ontstaat een helder overzicht waar natuurwaarden wel en niet voorkomen. Op basis van deze informatie kan in het beheerplan worden aangegeven of er extra inspanningen noodzakelijk zijn om de doelen te halen.

In de kaarten is de verspreiding van een Vogel- of Habitatrichtlijnsoort in het hele Natura 2000 gebied gegeven. In de teksten, tabellen en grafieken worden de aantallen en oppervlakten weergegeven voor het relevante gebied, dus vogelaantallen betreffen vogelaantallen in Vogelrichtlijngebied, en habitattypen en Habitatrichtlijnsoorten betreffen alleen oppervlakten en aantallen in Habitatrichtlijngebied.

Vergunningverlening

Daarnaast vormt de atlas de leidraad/basis bij vergunningverlening op grond van de Natuurbeschermswet 1998. Op basis van de kennis van het voorkomen van de aangewezen natuurwaarden kan beoordeeld worden of een vergunning kan worden afgegeven of op grond van significant negatieve invloed op de aanwezige natuurwaarden moet worden geweigerd.

Ontwikkeling van de atlas

De afgelopen twintig jaar zijn er veel acties en programma's ontwikkeld die een positieve uitwerking hebben gehad op de natuurwaarden in Noord-Holland. Het inrichten van de Natuurnetwerk Nederland (NNN, voorheen EHS), het aanleggen van verbindingzones, de verbetering van de waterkwaliteit hebben in grote lijnen bijgedragen aan de verbetering van natuurwaarden.

Daarnaast zijn er ook tal van nationale- en internationale ontwikkelingen die nog altijd een druk op de natuurwaarden (biodiversiteit) leggen. Denk alleen al aan de te hoge depositie van stikstof en de gevolgen die dat heeft voor de natuurlijke habitats. Maar ook de natuurlijke successie (van open water naar veenbos) en het gevoerde beheer maken dat natuur alles behalve statisch is.

Dit geeft aan dat de natuurwaarden van gebieden aan veranderingen onderhevig zijn, soms positief en soms negatief. De veranderingen die plaatsvinden worden zo goed mogelijk bijgehouden door middel van monitoringsprogramma's en periodieke inventarisaties. Er wordt naar gestreefd om deze atlas regelmatig met nieuwe gegevens te actualiseren. Daarmee wordt dit ook een "levende atlas".

NATURA 2000 GEBIEDEN

De gebieden in Laag Holland die zijn aangewezen als Natura 2000 gebied zijn:

- Eilandspolder
- Wormer- en Jisperveld en Kalverpolder
- Polder Westzaan
- IJperveld, Varkensland, Oostzanerveld en Twiske
- Polder Zeevang

Zoals vermeld bestaan de Natura 2000 gebieden uit de gebieden die zijn aangewezen op basis van de Vogelrichtlijn en/of Habitatrichtlijn. Beide richtlijnen worden hierna beknopt behandeld.

VOGELRICHTLIJN

De Vogelrichtlijn (VR) richt zich op de bescherming van alle in het wild levende vogels. Om duidelijk te maken welke soorten echt belangrijk zijn, is een speciale lijst opgesteld van alle zeldzame en bedreigde vogelsoorten van Europa. Deze lijst staat bekend als Bijlage I van de Vogelrichtlijn. Voor de vogelsoorten die op deze lijst staan dienen beschermde gebieden te worden aangewezen. Bij de selectie van Vogelrichtlijngebieden wordt onderscheid gemaakt tussen kwalificerende soorten en begrenzingsoorten. Kwalificerende soorten zijn soorten uit Bijlage 1 van de VR en trekkende watervogels van artikel 4.2. Deze soorten dragen bij aan de aanwijzing van het gebied. Begrenzingsoorten spelen een rol in de begrenzing van het gebied. Vogelsoorten kunnen als broedvogel, niet-broedvogel of als beide relevant zijn voor een gebied. Dit onderscheid wordt meegewogen in de aanwijzing en begrenzing (zie ook tabel). Een gebied komt voor aanwijzing in aanmerking als het behoort tot een van de vijf belangrijkste gebieden van vogels van Bijlage I. Voor broedvogels van Bijlage I geldt dat 1% van de Nederlandse populatie in het gebied regelmatig aanwezig moet zijn, waarbij een ondergrens 2 broedparen is. Voor trekkende watervogels van Bijlage 1 geldt dat geregeld 0,1% van de biogeografische populatie in het gebied moet voorkomen, met een ondergrens van 5 individuen. Daarnaast worden voor trekkende watervogels die niet op Bijlage I voorkomen maar wel in art. 4.2, gebieden geselecteerd waar 1% van de biogeografische populatie geregeld aanwezig is. Een aanvullende voorwaarde voor de aanwijzing van een VR-gebied is, dat het tenminste uit 100 hectare aaneengesloten gebied met officiële natuurstatus moet bestaan.

Voor de begrenzing van gebieden zijn iets andere criteria gehanteerd. Voor soorten van Bijlage I moet geregeld

tenminste 1% van de Nederlandse broedpopulatie aanwezig zijn, 0,1% van de biogeografische populatie van trekkende watervogels en 1% van overige trekvogels die ook op de Nationale Rode Lijst vermeld staan.

HABITATRICHTLIJN

De Habitatrichtlijn richt zich op de bescherming van levensgemeenschappen (habitats) en bijzondere soorten. Bijzondere vogelsoorten staan echter niet op de lijst, want deze worden via de Vogelrichtlijn beschermd. Net als bij de Vogelrichtlijn zijn lijsten opgesteld met te beschermen dier- en plantensoorten (Bijlage II). Ook is er een lijst met te beschermen habitattypen opgesteld (Bijlage I). Voor de genoemde soorten en habitattypen dienen vervolgens gebieden aangewezen te worden die een hoge mate van bescherming kennen. Sommige habitattypen en soorten zijn prioritair. Nederland heeft daar speciale verantwoordelijkheid voor, er is extra beschermingsinspanning vereist. In de lijsten die door de Europese Commissie zijn opgesteld, staat vermeld wat het relatieve belang van de lidstaat binnen Europa is voor de instandhouding van een soort, en de staat van instandhouding van een soort. Het relatieve belang van Nederland binnen Europa voor habitattypen en soorten wordt in 3 categorieën verdeeld: zeer groot, groot en aanzienlijk. De staat van instandhouding van een soort kan gunstig, matig ongunstig of zeer ongunstig zijn. De relatieve bijdrage van een gebied aan de Nederlandse populatie, is in 3 klassen ingedeeld: geringe (< 2%), gemiddelde (2-15%) en grote relatieve bijdrage (>15%).

De regels en voorschriften in de Vogel- en Habitatrichtlijn zijn in 2005 vastgelegd in de Natuurbeschermingswet 1998. Alle Vogel- en Habitatrichtlijngebieden zijn in de wet aangeduid als Natura 2000-gebieden.

HERKOMST GEGEVENS

Vogels

Gegevens over vogels zijn verkregen van Sovon Vogelonderzoek Nederland, inventarisaties van terreinbeheerders, provinciale databases en de NDFF. De aantallen en trends in tabel en grafiek zijn verkregen van monitoringsgegevens van Sovon. Dat betekent dat het inclusief Habitatrichtlijngebied is.

In de kaarten zijn de territoria in stippen op de kaart weergegeven. Bij zeer hoge dichtheden, zijn de stippen omgezet in dichtheidsklassen, dit geldt bijvoorbeeld voor Rietzanger.

Voor aantallen en trends van niet-broedende Vogelrichtlijnsoorten, zijn gegevens opgevraagd via SOVON.

Tellingen komen uit de periode 1999 tot 2014. Ook zijn aanvullende gegevens van de beheerorganisaties toegevoegd.

Via de NDFF is een deel van deze gegevens tot en met 2014 al bekend, maar Sovon kan pas berekeningen doen als alle gegevens (ook van vrijwilligers) bekend zijn. Daarom

gaan trendberekeningen en verspreidingskaarten waarvan we gegevens van Sovon hebben, nog niet verder dan 2011/2012.

Habitatrichtlijnsorten

Over de verspreiding van vissen was weinig bekend omdat er amper systematisch onderzoek naar werd gedaan. In 2008 is in het kader van de provinciale vissenatlas veel werk gericht om een beter verspreidingsbeeld te krijgen. In 2012 is de Vissenatlas van Noord-Holland gepubliceerd. Hierin zijn allerlei databestanden en nieuwe waarnemingen samengebracht. Deze gegevens zijn ook in deze atlas gebruikt.

Informatie over de Noordse woelmuis en Meervleermuis is afkomstig van de Levende Zoogdieratlas van Noord-Holland, NDFF, recent braakbalonderzoek en de Vleermuiswerkgroep Noord-Holland. Ook in dit atlasproject zijn allerlei databestanden en nieuwe waarnemingen en onderzoeken samengebracht. Voor de Noordse woelmuis is tevens op basis van vegetatiekarteringen aangegeven waar potentierijke biotopen aanwezig.

Habitattypen

Voor het in kaart brengen van habitattypen zijn vegetatiekarteringen van terreinbeheerders, lokale karteringen en provinciale inventarisaties gebruikt. De meeste vegetatiekarteringen dateren uit de jaren 2000 tot 2009. Alle bekende locaties met Veenmosrietland (H7140B) zijn in 2009 opnieuw onderzocht, om na te gaan of ze voldoen aan de eisen die gelden voor dit habitatype. Het oudste ijkjaar is 1996 en betreft delen van de Reef (Polder Westzaan). De vegetatiekaart van het Noorderveen is nog ouder en dateert grotendeels uit 1983. Voor Natura 2000 dienen gegevens niet ouder te zijn dan acht à tien jaar. Met behulp van luchtfotoïnterpretatie en een deeltkartering uit 2005 (Staatsbosbeheereigendommen en vochtige heide Noordelijk deel), is dit gebied up-to-date gebracht. De kaart van het Noorderveen is hierdoor echter vrij grof; lokaal kan meer variatie voorkomen.

Voor de vertaalslag van vegetatie naar habitatype is gebruik gemaakt van de Interpretation manual of European Union habitats en de definitietabel Habitattypen van Ministerie van EL&I (maart, 2009). Hierin staan welke vegetatietypen kwalificeren voor welk habitatype en hoe de kwaliteit van het habitatype wordt beoordeeld. In sommige gevallen is er onvoldoende informatie beschikbaar, maar bestaat het vermoeden dat het een habitatype betreft. Dit soort locaties is aangeduid als 'zoekgebied'.

Typische soorten

Een van de vier kwaliteits-indicatoren, typische soorten, hebben we ook in deze atlas opgenomen. Per habitatype en per gebied hebben we informatie gegeven over de typische soorten. We hebben onderscheid gemaakt in drie categorieën:

- o A= Aanwezig
- o N=niet aanwezig. Soms kan een soort wel worden verwacht, maar is er mogelijk te weinig onderzoek verricht. Deze achterliggende informatie is niet in de atlas opgenomen.

De typische soorten komen allemaal in ieder geval in het Habitatrichtlijngebied voor. Het Ministerie van EZ heeft de habitattypenbestanden van de Eilandspolder, Wormer-Jisperveld & Kalverpolder en Polder Westzaan, definitief goedgekeurd. Het habitatype-bestand van het IJperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske, wordt naar verwachting begin 2016 goedgekeurd.

Per habitatype is beschrijving, verspreidingskaart en oppervlakte per Natura 2000 gebied, opgenomen. In de bijlagen staan detailkaarten en overzichten met kenmerkende en typische soorten van de habitattypen. Typische soorten spelen een rol bij de beoordeling van de kwaliteit van het habitatype.

Tabel 1 | Aangewezen soorten en habitattypen Natura 2000

De tabel geeft een overzicht van de Vogelrichtlijnsoorten, habitattypen en Habitatrichtlijnsoorten waarvoor in de betreffende gebieden instandhoudingsdoelstellingen zijn vastgesteld.

●=instandhoudingsdoelstelling, ○=geen instandhoudingsdoelstelling, wel voorkomend, x=instandhoudingsdoelstelling, niet voorkomend, *= prioritair, b=broedvogel, nb=niet-broedvogel, k=kwalificerend

		89. Eilandspolder	90. Wormer- Jisperveld & Kalverpolder	91. Polder Westzaan	92. IJperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske	93. Polder Zeevang
Vogelrichtlijnsoorten						
A021	Roerdomp b	○	●	○	●k	
A034	Lepelaar nb	●k	○	○	○	○
A037	Kleine zwaan nb		○		○	●
A041	Kolgans nb				○	●
A043	Grauwe Gans nb	○	○	○	●	●
A045	Brandgans nb	○	○		○	●
A050	Smient nb	●k	●k	○	●k	●k
A051	Krakeend nb	○	○	○	●k	○
A052	Wintertaling nb	●	○	○	○	○
A056	Slobeend nb	○	●	○	●	○
A081	Bruine kiekendief b	○	○	○	●	○
A125	Meerkoet nb	●	○	○	●	○
A140	Goudplevier nb	●	○		○	●
A142	Kievit nb	●	○	○	○	●
A151	Kemphaan b		xk		x	
A153	Watersnip b		○	○	●	○
A156	Grutto nb	●	●k	○	●k	●
A160	Wulp nb	○	○	○	○	●
A193	Visdief b	○	○	○	●	○
A292	Snor b	○	○	○	●	
A295	Rietzanger b	●	●	○	●	○
Habitattypen						
H3140	Kranswierwateren				●	
H4010B	Vochtige heide (laagveengebied)		●	●	●	
H6430B	Zomen en ruigten (Harig wilgenroosje)	●	●	●	●	
H7140B	Overgangs- en trilveen (Veenmosrietlanden)	●	●	●	●	
H91Do	Veenbossen*		●	●	●	
Habitatrichtlijnsoorten						
H1134	Bittervoorn	●	●	●	●	○
H1149	Kleine modderkruiper	●	●	●	●	○
H1163	Rivierdonderpad	○	●	○	●	○
H1318	Meervleermuis	○	●	●	●	○
H1340	Noordse woelmuis*	●	●	●	●	○

Bruine kiekendief (Foto: Joke Huijser-Spekken)

